

TÜRKİYE'DE RUHSAL BOZUKLUĞU OLAN KİŞİLERE YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER

Temel Sağlık Hizmetleri G.M. Tarih:28.07.2000 Sayı:10831

T.C.

SAĞLIK BAKANLIĞI

Temel Sağlık Hizmetleri

Genel Müdürlüğü

Sayı :B100TSH0140003 28.07.20.* 10831

Konu: Ruh Sağlığı Mevzuatı

.....VALİLİĞİNE

(İl Sağlık Müdürlüğü)

Genel Müdürlük olarak çalışmalarımızın temel amacı, toplumu her türlü bedensel ve ruhsal hastalıklara karşı korumak, bireylere tam iyilik hali kazandırmaktır. Bu anlamda, temel sağlık hizmetleri içinde ruh sağlığına yönelik hizmetlerin önemi büyüktür.

Genel Müdürlüğümüz Ruh Sağlığı Daire Başkanlığı tarafından, birinci basamakta çalışan sağlık personelinin konu hakkında bilgilendirmeye yönelik bir dizi aktivite planlanmıştır. Bunlardan biri ihtiyaca yönelik periyodik olarak bilgi notu hazırlanması ve gönderilmesidir,

Ekte sunulan ruhsal bozuklukları olan kişilere yönelik uygulanacak mevzuatın tüm birinci basamak sağlık kurumlarına dağıtılması hususunda bilginizi ve gereğini rica ederim.

Doç.Dr. Sefer AYZAN

Bakan a.

Genel Müdür

Ek: 4 sayfa

Dağıtım:

81 İl Valiliğine

TÜRKİYEDE RUHSAL BOZUKLUĞU OLAN KİŞİLERE YONELİK YASAL

DÜZENLEMELER

Anayasa'nın 50. Maddesinde "Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar", 56. Maddesinde "herkesin hayatım beden ve ruh sağlığı içerisinde sürdürmesini sağlamak Devletin görevidir", 61. Maddesinde "Devlet, sakatların korunmasını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır" ifadeleri yer almaktadır. Dolayısıyla ağır ruhsal bozukluğu olan kişilerin bakım, tedavi, korunma ve topluma kazandırılması Devletin görevi olarak belirlenmiştir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (2828-24.5.1983) kapsamında 3. Maddenin "c" bendinde (Değişik: 30.5.1997- KHK-572/5md) "Özürlü" doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerim çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle normal yaşamın gereklerine uyamama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişiyi" şeklinde tanımlanmıştır. Özürlü kişilere yönelik hizmetler ise; 5. Maddede "Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri: Bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olan kişilerin fonksiyon kayıplarım gidermek ve toplum içinde kendi kendilerine yeterli olmasını sağlayan beceriler kazandırmak veya bu becerileri kazanamayanlara devamlı bakmak üzere kurulan sosyal hizmet kuruluşlarını" şeklinde kurum bakımı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca özürlülere yönelik kurumun hizmetleri "Kurumun görevleri" bölümü altında aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi için aileyi, eğitim, danışmanlık ve sosyal yardımlarla güçlendirmek, korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç çocuk, özürlü ve yaşlıların tesbiti, bunların korunması, bakımı, yetiştirilmesi ve rehabilitasyonlarını sağlamak üzere gerekli hizmetleri yürütmek,

(Değişik) Toplumun değişen ihtiyaçlarına göre özürlüler ve diğer sosyal hizmet alanlarında Kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek, bunun için uygun gördüğü sosyal hizmet kuruluşlarını genel esaslar çerçevesinde .kurmak ve işletmek

Toplum içinde bakım ve rehabilitasyona yönelik olarak "Genel Esaslar" bölümü 4. Maddede; Muhtaç, özürlü ve yaşlıların hayatlarını sağlık, huzur ve güven içinde sürdürmesi, muhtaç özürlülerin toplum içinde kendi kendilerinin idare edebilecek ve üretken hale gelebilecek şekilde bakım ve rehabilitasyonlarının yapılması, bunlardan tedavisi mümkün olmayanların sürekli bakım altına alınması amacıyla gerekli her türlü tertip ve tedbir alınır" şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Yukarıda belirtilen tanım esas alınarak özürlülere verilen hizmetleri koordine etmek ve yasal düzenlemeleri yapmak üzere "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Kurulmasına ve Özürlülerin Durumları İle İlgili Çeşitli Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Yetki Kanunu" 4216-3.12.1996 tarih ve sayı ile çıkarılmıştır. Bu kanun çerçevesinde 1. Maddede amaç şu şekilde ifade edilmiştir, "Bu Kanunun amacı, Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığının kurulması ile özürlülerin ve ailelerinin korunması, bunların eğitim, istihdam, tedavi ve rehabilitasyon gibi konulardaki hak ve sorunlarına ilişkin yürürlükteki kanun ve kanun hükmündeki kararnamelerde değişiklikler veya yeni düzenlemeler yapılması amacıyla Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararnameler çıkarma yetkisi vermektir.". 571-25.3.1997 tarihinde çıkarılan "Özürlüler İdaresi Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun

Hükmünde Kararname" ile de Başkanlığın görevleri 3. Maddenin "a" bendinde "Özürlülüğün önlenmesi, eğitim, istihdam, rehabilitasyon, topluma uyum ve diğer konularda ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak" şeklinde tanımlanmıştır. Madde 8'de "Gönüllü kuruluşlar ve yerel yönetimlerle işbirliği yapmak, ortak projeler hazırlamak ve sunulan projeleri desteklemek" şeklinde görevler tanımlanmıştır. Tıbbi hizmetler, eğitim hizmetleri, mesleki rehabilitasyon ve istihdamı, sosyal hayata uyum dairesi başkanlıkları ve görevleri de ayrıca belirlenmiştir. Kurumun halen yürüttüğü görevler genel anlamda "yasal düzenlemeler" ilişkin komisyonlar oluşturma ve ihtiyaçlara göre düzenlemeler yapılmaktadır.

Özürlülerin sosyal güvencelerine yönelik düzenlemeler ise; T.C. Emekli Sandığı (5434-8.6.1949 -madde 72), Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, (madde 45), Sosyal Sigortalar Kanunu (506;17.7.1964)'nda sigortalının kendisi ya da bakmakla yükümlü oldukları kişilerin sağlık hizmetlerinden yararlanmalarına ve iyileşmesi olanaksız, iş yapamayacak durumda malul oldukları, geçimini sağlayacak başka bir geliri olmamak kaydıyla aylık bağlanmaktadır.

Hiçbir sosyal güvencesi olmayan kişilere yönelik ise; "65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" (2022-1.7.1976)' la özür derecesi belirlenmek üzere ağır ruhsal bozukluğu olan kişiler de kapsam içinde yer almaktadır. Bu çerçevede Madde 1 'de "65 yaşını doldurmadığı halde başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremeyecek şekilde malul oldukları tam teşekküllü hastanelerden alacakları sağlık kurulu raporu ile kanıtlayanlarla durumlarına uygun bir işe yerleştirilemeyen sakatlar bu kanun hükümlerine göre aynı ölçüde aylık bağlanır" şeklinde açıklanmıştır. Bu kişiler sağlık hizmetlerinden de ücretsiz olarak yararlanmaktadırlar.

Ayrıca, sağlık hizmetlerinden yararlanamayan kişiler için Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun (3816-18.6.1992) çıkarılmış ve 1. Maddede kanunun amacı, "hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık hizmetleri giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderlerinin, Genel Sağlık Sigortası uygulamasına geçilinceye kadar Devlet tarafından karşılanması ve bu hususta uyulacak usul ve esasların belirlenmesidir" şeklinde tanımlanmıştır. Ağır ruhsal bozukluğu olan kişilerin toplum içinde yeterli bakım ve tedavi sistemleri olmadığı için sık sık hastaneye yattıkları düşünülecek olursa bu kanun oldukça önemlidir. Ancak çoğunlukla sürekli ilaç kullanmak durumunda olan hastaların ayaktan tedavisini karşılamayan bu kanun sonrasında reçete giderleri bir protokol çerçevesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan karşılanmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu (3294-29.5.1986) kapsamında 2. Maddede "Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan, kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık ve gelir almayan (2022 hariç) vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkanı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek üretken duruma

geçirilebilecek kişiler bu kanun kapsamındadır" şeklinde açıklama ile Kanunun kapsamı ifade edilmiştir. Ağır ruhsal bozukluğu olan kişilerin reçete giderlerinin karşılandığı ve aynı yardımların verildiği bir fon olarak bilinmektedir. Bunun yanısıra Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından da aynı ve nakdi yardımlar yapılmakla birlikte henüz istenilen amaca ulaşamamıştır.

Özürülerin toplum hayatına özellikle sosyal ve kültürel amaçlı etkinliklere katılabilmeleri ve çalışmalarına olanak tanımak amacıyla yerel yönetim çerçevesinde de bazı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Belediye Kanunu'nda (1580-3.4.1930) yapılan düzenlemeler incelendiğinde; Madde 18'de "Bırakılmış ve bulunmuş çocukları, delileri, dalanmış ve kudurmuşları, sokakta bayılanları, kazaya ve afete uğrayanları koruyup gözetmek", Madde 81'de ise, "Özürüler için ulaşım ile sosyal ve kültürel amaçlı hizmetlerden ücret almamak veya indirimli tarife uygulamak, belediyelere ait ve belediyeler tarafından işletilen veya kiraya verilen büfeler, otoparklar gibi işyerlerinin özürüler tarafından işletilmesi konusunda kolaylık sağlamak" ifadeleri yer almaktadır.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nda (1593-24.4.1930); 13. Madde'de "Mecnunlarla sair ruhi hastalıklara mahsus tedavihaneler veya malul veya herhangi bir noksanii hilkate malik olanları kabul edecek yurt ve müesseseler tesis ve idare" maddesiyle ağır ruhsal bozukluğu olan kişilerin kurum bakımını öngörmekte ve bu yöndeki düzenlemeleri içermektedir.

Sağlık Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin (181-13.12.1983); 1. Maddesinde "herkesin hayatının beden ve ruh sağlığı içinde devamını sağlamak, ülkenin sağlık şartlarını düzeltmek, fertlerin ve cemiyetin sağlığına zarar veren amillerle mücadele etmek ve halka sağlık hizmetlerini ulaştırmak, sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermelerini temin etmek için Sağlık Bakanlığı'nın kurulmasına, teşkilat ve görevlerine ilişkin esasları düzenlemektir" ifadesi yer almaktadır.

Sağlık Hizmetleri Temel Kanunu'nda (3359-7.5.1987); 3. Maddede, Herkesin sağlık durumunu takip edebilmek için gerekli kayıt ve bildirim sisteminin kurulması ve özürülüğün önlenmesi için gerekli çalışmaların yapılması görevleri yer almaktadır.

Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun (224-5.1.1961) Sağlık hizmetlerini: "İnsan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yok " edilmesi ve bu faktörlerin tesirinden korunması, hastalığın tedavi edilmesi, bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması için yapılan tıbbi faaliyetler" şeklinde tanımlamıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının kurulması ile ilgili 184 sayılı KHK'nin 29. maddesinin (b) bendi ile "sakatların sosyal, tıbbi ve mesleki rehabilitasyonu, eğitimi ve ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel kaynaklarından yeterli ölçüde faydalanmalarını ve istihdam imkanlarına kavuşmalarını sağlamak" ve (c) bendi ile de "sakatlara hizmet götüren bütün resmi ve özel milli ve milletlerarası kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon sağlamak ve işbirliği yapmak" görevleri bu kuruma verilmiştir.

931 Sayılı İş Kanunu'nda belirli koşulların gerçekleşmesi durumunda işverenlere özürülü işçi çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Aynı düzenleme 1475 Sayılı İş Kanunu'nda da yer almıştır. 16.3.1987 yılında çıkarılan, 18.8.1989 ve 26.11.1996 yılında değişiklikler yapılan "Sakatların İstihdamı Hakkında Tüzük"; Tanımlar bölümü Madde 2'de "bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri nedeniyle çalışma gücünün en az %40'ndan yoksun olduğu sağlık kurulu raporu ile belgelenenler, bu Tüzük hükümleri bakımından sakat sayılırlar" denilmekte, ancak özürleri nedeniyle sağlık kurulu raporunda çalışamayacakları bildirilmiş olanlar bu Tüzük hükümlerinden yararlanamazlar ifadeleri yer almaktadır. Tüzükte, elli ya da daha çok süreklili işçi çalıştıran

işyerlerinde işverenler işçi sayısının %2'si oranında özürünü mesleklerine, bedensel, zihinsel ve ruhsal durumlarına uygun işlerde çalıştırmak zorunluluğu getirilmiştir.

572 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1475 sayılı İş Kanunu'nun 25. Maddesinde 1.1.2000 yılında yürürlüğe girmek üzere yapılan değişiklikle %2'lik oran %3'e çıkarılmıştır. Ayrıca, sakatın çalıştırılabileceği işler ek bir liste halinde düzenlenmiş, özürün içeriğine uygun bir liste olmadığında buna yönelik olarak, sağlık kurulu raporunda doktor tarafından ne tür işlerde çalıştırılabileceğinin belirtilmesi ifadesi yer almıştır. Dolayısıyla sakatların mesleğe kazandırılmaları, mesleki rehabilitasyon istihdam danışmanlığı hizmetleri İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun sorumluluğunda olacak şekilde düzenlenmiştir.

Polis Vazife ve Selahiyet Tüzüğü, Madde 24;sevklerine lüzum görülen delilerin başkalarına saldırmaları ihtimali mevcut ise bu takdirde sevk işinden mes'ul olmamak ve yalnızca saldırmaya mani olmak üzere sevk işi polis refakatinde yapılır.

Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, Madde 52;.....sevkleri gerekli görülen delilerin başkalarına saldırma ihtimali varsa, sevkten sorumlu olmamak ve yalnızca saldırıya engel olmak görevi; polis teşkilatı olmayan yerlerde Jandarma İç Güvenlik Makamlarınca yerine getirilir.